

ΝΑΓΙΑ ΔΑΛΑΚΟΥΡΑ

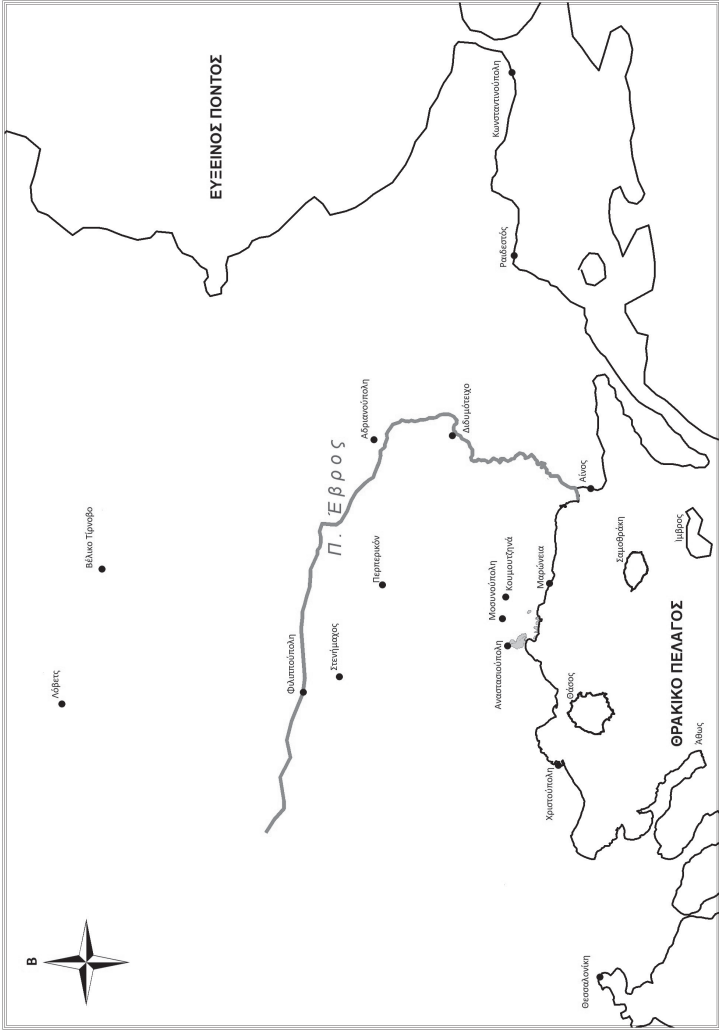

ΘΡΑΣΣΑ

Η μάγισσα της θράκης

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

ΠΡΟΛΟΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Η ΘΡΑΚΗ είναι η γη του Βάκχου, της ορφικής λατρείας, του Ήρωα Ιππέα, του θρυλικού Βορέα. Ένας τόπος που έχει θρέψει σπουδαίους μύθους και η μυστηριακή λατρεία είναι βαθύτερη από κάθε άλλο τόπο στην Ελλάδα. Από την αρχαιότητα, στη γόνιμη γη και στα δάση της ο κύκλος της ζωής μοιράζεται σε πολλές θρησκείες, γλώσσες, μουσικές και γεύσεις. Στον ίδιο τόπο ο παγανιστικός ανιμισμός συνυπάρχει έως και σήμερα με τη χριστιανική θρησκεία και οι μύστες δεσμεύονται με όρκους σιωπής.

Ο Κωνσταντίνος Πορφυρογέννητος, τον 10ο αιώνα, στο έργο του *Περί Θεμάτων* αναφερόταν στον χαρακτήρα της Θράκης ως: *Αρχήν δε της Ευρώπης εγώ τίθημι την Θράκην, επειδή και αυτό το Βυζάντιον (Κωνσταντινούπολις) της Θράκης εστίν μέρος κάλλιστον και τιμιώτατον*, υμνώντας την περιοχή αυτή ως την ομορφότερη και εντιμότερη του Βυζαντίου. Στη Θράκη, λοιπόν, εστιάζει το παρόν μυθιστόρημα και ειδικότερα στον 13ο αιώνα, κατά τη διάρκεια του οποίου κυριαρχεί η αίσθηση της ανασφάλειας και η ανθρώπινη ζωή φαίνεται ασήμαντη.

Το 1204, στο πλαίσιο της Δ' Σταυροφορίας, οι στρατιώτες του Χριστού με επικεφαλής τους Ενρίκο Ντάντολο, Βονιφάτιο Μομφερατικό και Βαλδουίνο της Φλάνδρας πολιορκούν την Κωνσταντινούπολη. Έστατοι υπερασπιστές της Βασιλεύουσας είναι το θρυλικό τάγμα των Βαράγγων, πολεμι-

στές με καταγωγή από τον Βορρά, οι οποίοι αντιστέκονται σθεναρά, όμως δεν καταφέρνουν να τη σώσουν. Η Πόλη λεηλατείται και καταστρέφεται. Η άλωσή της θεωρείται η χειρότερη στην ιστορία της. Τα γεγονότα της κατάκτησης περιγράφει ο Φράγκος ιππότης Γοδεφρείδος Βιλεαρδουίνος στο έργο του *Χρονικό της κατάκτησης της Κωνσταντινούπολης*. Η λόγια μορφή του με ενέπνευσε και αποτέλεσε αφηγηματικό ήρωα στο παρόν μυθιστόρημα.

Δύο χρόνια αργότερα, το 1206, οι εύφορες εκτάσεις της Θράκης, που για αιώνες αποτελούν τον σιτοβολώνα της Πόλης, μετατρέπονται σε πεδίο μάχης ανάμεσα στους Βούλγαρους του τσάρου Καλογιάννη –ο οποίος επιτίθεται στα κάστρα με στρατό από Βλάχους και Κουμάνους– και τους Φράγκους σταυροφόρους, οι οποίοι ιδρύουν το Λατινικό κράτος και επεκτείνονται στον ελλαδικό χώρο. Όσες περιουσίες ντόπιων δεν έχουν απομυζήσει σε φόρους οι αξιωματούχοι, μέσα σε λίγα χρόνια περνούν στα χέρια των αλλοεθνών κατακτητών. Αρκετοί εξορίζονται ή αναζητούν καταφύγιο και ενδύονται το μοναχικό σχήμα στο ιερό Παπίκιο όρος, μοναστηριακή πολιτεία με περισσότερες από τριακόσιες μονές, η οποία διανύει τον τελευταίο αιώνα της ακμής της.

Την ίδια περίοδο, και ενώ τα θεμέλια του χριστιανισμού είναι πλέον ισχυρά στο Βυζάντιο, στην ύπαιθρο της Θράκης η ανάμιξη της παγανιστικής λατρείας και της μαγείας με τα χριστιανικά έθιμα συνεχίζει να είναι εμφανής στα λαϊκά στρώματα. Οι Θρακιώτες έχουν κληρονομήσει τον ανιμισμό του αρχαίου παρελθόντος και συνεχίζουν την πίστη τους σε αυτόν, παράλληλα με τον χριστιανισμό, ο οποίος αντιλαμβάνεται τη φύση με τρόπο διαφορετικό. Στον κόσμο του περιθωρίου της ακριτικής Θράκης πρωτοστατούν στην ενασχόληση με τη λαϊκή μαγεία και το παρελθόν οι γυναίκες

της υπαίθρου, για τις οποίες υπάρχουν ελάχιστες αναφορές στα ιστορικά αρχεία της εποχής εκείνης. Απόλυτα συνυφασμένη με τη ζωή τους η δεισιδαιμονία, συνυπάρχει και συγχρωτίζεται, παρά τη βαθιά θρησκευτικότητα των ανθρώπων, με αρχαίες προλήψεις, μυστηριακά τελετουργικά, μαγικο-θεραπευτικές πρακτικές, αποτροπαϊκές τελετές και Ορθόδοξα μυστήρια.

Κεντρική λατρεία στο παρόν μυθιστόρημα αποτελεί η αρκτολατρία, καθώς η αρκούδα, σύμβολο γονιμότητας και μητρότητας, αποτέλεσε, κατά το παρελθόν, ιερό ζώο σε πολλά έθνη (Θράκες, Δάκες, Σλάβοι, Νορμανδοί, Κέλτες, Βάσκοι, Αϊνού, ιθαγενείς Βορείου Αμερικής κ.ά.). Ακόμη, αυτό το μυθιστόρημα μιλάει για τη δεντρολατρία (η οποία επιβιώνει ακόμη στη Σαμοθράκη και στα ορεινά της Ροδόπης), αλλά και για τις λατρείες του Άρη, του Μίθρα, του Σαβάζιου, του Ήρωα Ιππέα και της Βένιδδας, θεότητες που τιμούσαν ιδιαίτερα οι Θράκες, όπως και για τους Χριστιανούς αγίους που στη συνέχεια μετενσάρκωσαν στις μορφές τους πολλά από τα χαρακτηριστικά και τις ιδιότητες των αρχαίων θεοτήτων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η μορφή της Παναγίας, η οποία κρύβει στη μορφή της όλες τις θεές και όλες τις μητέρες του κόσμου.

Γεωγραφικά, οι σελίδες του μυθιστορήματος καλύπτουν όλη τη Θράκη με επίκεντρο την οροσειρά της Ροδόπης, τα βουνά της οποίας περισσότερο ενώνουν παρά χωρίζουν σήμερα τους Έλληνες με τους Βούλγαρους. Επισκέψεις σε μέρη όπως η Σαμοθράκη, η Μαρώνεια, η Κομοτηνή, το Παπίκιο όρος, η Στενήμαχος, η Φιλιππούπολη και το Βέλικο Τίροβο έχουν γεννήσει πολλούς ήρωες της Θράσσης, οι οποίοι αποτελούν λίγες μόνο ψηφίδες στο συναρπαστικό ψηφιδωτό του βυζαντινού κόσμου.

Όσοι επιθυμούν να θαυμάσουν τον χρυσό των Θρακών, αξίζει να επισκεφτούν το Αρχαιολογικό Μουσείο της Σόφιας, ενώ αρκετά ανάγλυφα του Ήρωα Ιππέα μπορεί να δει κάποιος στο Αρχαιολογικό Μουσείο Κομοτηνής. Οι θησαυροί της βυζαντινής Ροδόπης είναι εκτεθειμένοι στο Αρχαιολογικό Μουσείο Κομοτηνής και στο Βυζαντινό Μουσείο Διδυμοτείχου. Για την τοπική ιστορία ή την εθιμική ζωή της Θράκης, η επίσκεψη στο Εθνολογικό Μουσείο Θράκης «Αγγελική Γιαννακίδου» θα αποτελέσει συναρπαστική εμπειρία. Για την ιστορία του τσάρου Καλογιάννη, το κάστρο Τσάρεβets και το μουσείο κέρινων ομοιωμάτων στο Βέλικο Τίρνοβο προσφέρουν εξαιρετικές εικόνες. Οι μύθοι της Θράκης απεικονίζονται σε πολλές παραστάσεις της αρχαίας αγγειογραφίας ανά τον κόσμο, ενώ ο βυζαντινός κόσμος της Ανατολής και ο μεσαιωνικός κόσμος της Δύσης περιγράφονται σε χιλιάδες τόμους βιβλίων και χειρογράφων, προσβάσιμους σε φιλομαθείς και φιλίστορες.

Τέλος, τίποτα δεν αξίζει περισσότερο από έναν περίπατο στα δάση της οροσειράς της Ροδόπης, που παραμένουν ανά τους αιώνες τόποι έμπνευσης, αφύπνισης και περισυλλογής.

Ὅστις ποτ' ἀν βούλοιτο μαθεῖν τὴν Θράκην ...

Μανουὴλ Φιλῆς,
επαίτης ποιητής, 13ος-14ος αι.

Το βιβλίο αποτελεί προϊόν μυθοπλασίας. Τα πρόσωπα, τα ονόματα και οι καταστάσεις είναι φανταστικά και εκτός των ιστορικά τεκμηριωμένων γεγονότων, οποιαδήποτε ομοιότητα είναι συμπτωματική.

ΧΕΡΙΑ ΡΟΖΙΑΣΜΕΝΑ ξεκλειδώνουν χωρίς βιασύνη ένα ξυλόγλυπτο σεντούκι. Μια βυζαντινή εικόνα αποσπασμένη από τέμπλο πολύτιμου ναού αναζητά να ξαναδαεί το φως του καντηλιού που από χρόνια έχει πάψει να φωτίζει τις ιερές μορφές της. Ύφαντά από φίνο μαλλί και παλιά ασήμια παίρνουν τις πρώτες ανάσες τους. Μεταξωτά σουφλιώτικα και μια δαντέλα κεντημένη από επιδέξιες Θρακιώτισσες κεντήστρες στενάζουν βαριές θύμησες. Η μυρωδιά της μνημοσύνης πνίγει το σκοτεινό δωμάτιο. Μυρωδιά ναφθαλίνης και ψευδαισθήσεων. Βαριά, πνιγερή σαν την Ιστορία.

Τα μάτια της θέλουν να κλάψουν, μα στους γέρους τα δάκρυα δεν κυλούν εύκολα. Κρατάει στα χέρια τη σαρακοφαγωμένη εικόνα και βυθίζεται στη θλίψη. Έχει ζήσει πολύ και η μνήμη της ξεθώριασε, το θυμικό κουράστηκε. Κουβαλάει στην πλάτη της ολόκληρο αιώνα και νιώθει πως έφτασε η ώρα της να φύγει. Ακούει τις φωνές των δικών της να την καλούν κοντά τους και αδημονεί να τους χαρεί.

Τη λένε Λένη, είναι η κόρη του σπετσιέρη κι αυτή είναι η ιστορία των προγόνων της.

Τάρνοβγκραντ
[χειμώνας του 1206]

ΑΦΟΥΓΚΡΑΖΕΤΑΙ τη βαριά ομίχλη που σηκώνει το ξημέρωμα ο Γιάντρα, ποταμός κουρασμένος που σαν φίδι κουλουριάζεται γύρω από την πόλη και τη σφίγγει. Στο φύχος μυρίζει το ακριβό λίπος που καίνε οι πυρσοί, μια μυρουδιά αποπνικτική που σκορπίζει ο Βορέας πάνω απ' τα ψηλά τείχη του Τσάρεβετς, και νιώθει τις αισθήσεις του πιο σθεναρές από ποτέ. Ακούει τις καμπάνες από τις εκκλησίες του Τάρνοβγκραντ¹ να στενάζουν πάνω από τρεις λόφους και ξέρει ότι τα σήμαντρα κρούουν ρυθμικά πως η ώρα πλησιάζει. Το σώμα του ριγεί. Η εκστρατεία ξεκινάει και δεν υπάρχει επιστροφή. Ζωντανοί θα μείνουν μόνο οι δυνατοί.

Στρέφει το βλέμμα στην Τραπέζιτσα και αποχαιρετάει το ποτάμι μ' ένα πικρό νεύμα. Ολόγυρά του αισθάνεται τα φαντάσματα των πύργων ανήσυχα – δύστυχα πνεύματα κρυμμένα μέσα σε λίθινες ρωγμές. Ακούει τους νεκροζώντανους να ψιθυρίζουν κατάρες και ευχές για εκείνους που ετοιμάζονται να φύγουν. Διψάει όσο κι εκείνοι για τη νίκη. Το μυαλό του φτερουγίζει στα κύματα

¹ Πρωτεύουσα της Β' Βουλγαρικής Αυτοκρατορίας, το σημερινό Βέλικο Τίρνοβο.

του Αιγαίου. Σκέφτεται το αίμα των σταυροφόρων που θα βάψει το σπαθί του και αδημονεί να ξεκινήσει.

Άυπνοι καστροπολίτες διαβαίνουν τα λιθόστρωτα του κάστρου μουρμουρίζοντας κατευόδια για τη νέα εκστρατεία. Στα σκοτεινά μπουντρούμια βασανισμένοι στασιαστές και αιρετικοί Βογόμιλοι μετρούν τις τελευταίες τους ανάσες πριν τους γδάρουν ζωντανούς. Δέχονται στα πρόσωπά τους τις χλομές αχτίδες της πρώτης αυγής που κρύβεται βαθιά μες στην αχλή και παρακαλούν αγίους και δαίμονες να είναι ο θάνατος γοργός.

Προβάλλει σαν τον Ήρωα Ιπέα² μέσα απ' την καταχνιά. Το άλογό του καλπάζει δίπλα στο άλογο του τσάρου. Ρωμαλέος στην όψη, κόβει τις ανάσες των ανθρώπων που συναντούν το βλοσυρό του βλέμμα. Στον θώρακά του νιώθει τις σφιχτοπλεγμένες αλυσίδες βαριές από τις νίκες. Ο παγωμένος άνεμος που φυσάει από τον Αίμο μαργώνει τη γενειάδα του, ανακατεύει τα μακριά μαλλιά του, ανασηκώνει τον πορφυρό μανδύα του και τον κάνει να μοιάζει με αιμοδιψή θεό. Σκύβει μετά τον τσάρο, δέχεται την ευχή του πατριάρχη και μηνύει στους φρουρούς ν' ανοίξουνε την πύλη. Κρατάει σφιχτά ένα μακρύ ξίφος και το υψώνει με ορμή βγάζοντας την πρώτη ιαχή, εκείνη που θα εμψυχώσει τους άντρες του για να κινήσουν.

«Ζήτη ο βασιλεύς της Βουλγαρίας και της Βλαχίας», αλαλάζει ορμητικά και η βαριά χροιά της φωνής του κάνει τη στρατιά του να ριγίσει.

² Αρχαία θεότητα με ιαματικές και χθόνιες ιδιότητες, η οποία λατρεύτηκε σε υπαίθρια ιερά της ορεινής Θράκης.

Σπεύδουν τα βούκινα και οι σάλπιγγες να ενθαρρύνουν, σύσσωμες οι στρατιές κινούν να επευφημήσουν τον ατρόμητο πολέμαρχό τους και οι λίθοι της καστροπολιτείας σείονται.

Το άγριο βλέμμα του χάνεται μες στην κάπνα από τις δάδες, η κρατερή όψη του κάνει τις καρδιές των αρχοντισσών να σκιρτήσουν. Ψηλά, στα κρυφά ανοίγματα των πύργων, του γλυκοτραγουδούν καθαρόαιμες αυλικές πως θα τον περιμένουν να γυρίσει, μα δεν τις ακούει ούτε και νοιάζεται για εκείνες πια. Υπάρχει μια εκστρατεία να φέρει εις πέρας και οι αισθήσεις του είναι δοσμένες ολότελα στον τσάρο του. Έχει τον άγιο Δημήτριο μέσα του, τον άγιο του χειμώνα, να ορίζει το σπαθί του, κι ένα πάθος ασίγαστο για μάχη.

Είναι ο Πέταρ, το πρωτοπαλίκαιο του Καλογιάννη,³ σύντροφος πιστός κι επίμονος, αδίστακτος μα συμπνευτικός και έχει σκοπό να γράψει στην εκστρατεία τη δική του ιστορία.

Εγκαταλείπουν το κάστρο με ιαχές και δίψα για να συναντήσουν τη θάλασσα, γιατί ξέρουν πως η αλμύρα της είναι πιο γλυκιά κι από γυναίκα. Πίσω τους ορίζουν φύλακες του κάστρου ακοιμήτους φρουρούς. Αφήνουν στην πατρίδα τα γυναικόπαιδα για να χαρούν της νίκης τα μαντάτα και

³ Ο Ιωάννης Καλογιάννης ο Ρωμαιοκτόνος (1168-1207), γνωστός ως Σκυλογιάννης, ήταν αυτοκράτορας (τσάρος) των Βουλγάρων και ανήκε στη δυναστεία των Ασέν. Η βασιλεία του (1197-1207) υπήρξε περίοδος επέκτασης και πολιτικής ανόδου της Βουλγαρικής Αυτοκρατορίας. Θεωρείται ένας από τους σπουδαιότερους Βούλγαρους αυτοκράτορες.

τους ιερωμένους για να κρατάνε ζωντανή τη φλόγα στα καντήλια.

Πριν σφαλίσει η σιδερένια πύλη και οι στρατιώτες απομακρυνθούν από το λίθινο λιοντάρι, Βογόμιλοι και στασιαστές βάφουν με το αιρετικό αίμα τους τον λόφο: θυσία για τους αγίους προστάτες και παραδειγματισμός για τους κρυφούς προδότες.

Στις επάλξεις αγρυπνούν ετοιμοπόλεμοι τοξότες που φέλλνουν προσευχές για τον καλό τους τσάρο. Στα αρχοντόσπιτα οι βογιάροι μ' ένα βαρύ πουγκί στο χέρι πληρώνουν ακριβούς αγιογράφους ώστε να κοσμήσουν νέες εκκλησίες με στρατιωτικούς αγίους και τροπαιοφόρες νίκες. Οι ταπεινοί γραφιάδες παίρνουν θέση μπροστά στα αναλόγια, γεμίζουν τα μελανδόχιά τους και οι κάλαμοί τους τρίζουν πάνω σε πολύτιμες περγαμηνές γράφοντας με ερυθρές γραφές για τα μελλούμενα της μάχης. Στα μοναστήρια, μέσα σε θλιβερά κελιά, οι μοναχές σκύβουν για μετάνοιες μπρος στα εικονοστάσια και παρακαλούν τους αγίους τιμωρούς να βασανίσουν τους σατανάδες με τον κόκκινο σταυρό στο στήθος.

Οι σημαιοφόροι φέρουν ψηλά τα λάβαρα με το περήφανο λιοντάρι αλαλάζοντας για τον βασιλιά και τον Θεό τους. Άγιοι με φτερά και δόρατα κυματίζουν στις σημαίες που κουβαλούν χέρια επίμονα. Οι ιππότες πάνω στα στολισμένα άλογά τους διασχίζουν τον Αίμο, ξυπνούν με ιαχές τον νευρικό Βορέα να βγει απ' τη σπηλιά του, αδημονώντας να τους χαρίσει τα γοργά φτερά του για να δαμάσουν τη Ροδόπη.

Περνούν πυκνά δάση οξιάς κι ελάτης, δέντρα με βαριές σκιές που δεν επιτρέπουν στον ήλιο να κρυφοκοιτάξει. Διαβαίνουν δύσβατα μονοπάτια πλάι σε φαράγγια με

αιχμηρά βράχια που ορίζονται από καλά κρυμμένα ρέματα. Τη νύχτα στήνουν πρόχειρες σκηνές με χαμηλές φωτιές, τη μέρα προχωρούν χωρίς καθυστέρηση, εκμεταλλεύονται το φως που φανερώνει τις κρυψώνες των στοιχειών και τις φωλιές των δράκων. Στοιχειά των ρεμάτων και λάμιες των πηγών σκεπάζουν τα βράχια με φωτεινές σκιές, τρομάζοντας τους άντρες που βαστούν σφιχτά στο στήθος αγιασμένα φυλαχτά. Έχουν συμμάχους ισχυρούς βοριάδες που τους ωθούν πιο γρήγορα στον νότο, σε μέρη με ορμητικούς χειμάρρους, στους οποίους κολυμπούν κακότροπες ξωθιές που προσπαθούν να ξελογιάσουν τους παρθένους στρατιώτες. Πίσω τους ακολουθούν οι φλόγες και οι λύκοι – αλυχτούν από τα χνότα των αλόγων διψώντας για το ζεστό αίμα των ανθρώπων και ουρλιάζουν δυνατά για να ανταγωνιστούν το σφύριγμα του Θρασκία, που σε κείνα τα μέρη ακούγεται σαν ουρλιαχτό των Βορεάδων.

Για μέρες καλπάζουν σε κοιλάδες με αρχαίες νεκροπόλεις όπου βρίσκονται θαμμένοι Θράκες βασιλείς με μπόλιχο χρυσάφι. Όταν το χιόνι έχει πέσει πια βαρύ, τους συναντούν στα ορεινά ακούραστοι Κουμάνοι ιππείς και τοξότες φερμένοι με τον άνεμο απ' τις στέπες της Σκυθίας. Ενώνονται μαζί τους και ενθαρρύνουν τη στρατιά να νιώσει ανίκητη. Βλάχοι μισθοφόροι σέρνουν καταπέλτες και οπλισμένες βαλλίστρες, ώστε να ρημάξουν ολοσχερώς τις καστροπολιτείες του Νότου.

Στα ύστατα της μακράς πολέμιας πομπής, φαλακροί μεταλλουργοί παράγουν αδιάκοπα την ακριβή τους τέχνη –σπαθιά, δόρατα και αλυσίδες για να αγκαλιάζουν σφιχτά τους θώρακες των μαχητών– πάνω σε ασταθή κάρα με χαμηλή φωτιά. Κρυμμένοι κάτω από μαύρα ενδύ-

ματα, κουκουλοφόροι μάγοι και οιωνοσκόποι ασκούν τη μαγγανεία ερμηνεύοντας τα σημάδια της γης και τ' ουρανού. Όλοι μαζί διασχίζουν τα υψίπεδα σε τέλεια γραμμή, μοιάζοντας με πύρινο φίδι που έρπει μέσα σε κακοτράχαλα εδάφη. Στο διάβα τους συναντούν εύφορα χώματα σπαρμένα με αμπέλια που έχουν καλοποτιστεί απ' τις χειμωνιάτικες βροχές και μαρτυρούν στους πολεμιστές πως ο πόλεμος ζυγώνει. Στα κτήματα αυτά, ευαίσθητοι αμπελουργοί, που χαϊδεύουν τα γυμνά κλήματα σαν να 'ναι τα μικρά παιδιά τους, προσεύχονται στον άγιο Τρύφωνα να δώσει ο μεγαλομάρτυς γόνιμο σπόρο και μακάρια ευχή στον Καλογιάννη.

Προσπερνούν, ακόμη, μεγάλα χάνια που έχουν θαμώνες πόρνες και αγύρτες. Χάνια με μέθυσους εμπόρους που ακολουθούν διακριτικά για να αγοράσουν τους φρέσκους δούλους, μια κι όλοι ξέρουν πως οι Θράκες είναι γεννημένοι με χέρια δυνατά. Μεσ στα χιονισμένα δάση καρδοκούν ακούραστοι αγγελιαφόροι και ιχνηλάτες που αδημονούν να διαδώσουν στα πέρατα του Βυζαντίου τα μαντάτα του πολέμου. Όσπου στον ορίζοντα της εύοσμης κοιλάδας αχνοφαίνεται ήρεμο το πέλαγος. Ο Πέταρ υψώνει το σπαθί με θρίαμβο και για άλλη μια φορά οι στρατιώτες ανδρειώνονται και τα άλολγά τους αφηνιάζουν.

Στις κορυφές της Ροδόπης οι πολέμιοι φρούκτοι⁴ λαμπαδιασμένοι πυρσεύουν το μήνυμα σε κάθε κορυφή της από

⁴ Οι φρουκτωρίες αποτελούσαν σύστημα συνεννόησης με το οποίο η μεταβίβαση της πληροφορίας γινόταν με τη χρήση πυρσών. Το δίκτυο των φρουκτωριών χρησιμοποιήθηκε τόσο κατά τη διάρκεια των πολεμικών επιχειρήσεων, όσο και σε περιόδους ειρήνης για τη μετάδοση των ειδήσεων.

το Διδυμότειχο έως τον Άθω. Αλαλάζουν οι καμινοβιγλάτορες την έλευση του Σκυλογιάννη στη Στενήμαχο, στην Ηράκλεια, στη Ραιδεστό, στο Ρούσιον, στην Αίνο, στη Μάκρη, στη Μοσυνούπολη, στην Αναστασιούπολη και σε άλλα κάστρα θρακικά, που το σωτήριο έτος 1206 έπεφταν το ένα πίσω από τ' άλλο, κουρσεμένα από τα πύρινα βέλη των Βουλγάρων.

ΟΙ ΦΛΟΓΕΣ ρουφούσαν αχόρταγα την καστροπολιτεία. Έγλειφαν τις ξύλινες στέγες των ταπεινών σπιτιών, έσβηναν τις νωπογραφίες στους τοίχους των αρχοντικών κι έκαίγαν τα ψηφιδωτά έργα τέχνης των ναών. Τσουρούφλιζαν τις σάρκες των ζωντανών πνίγοντας τις ανάσες τους και απανθράκωναν τα οστά των νεκρών. Σκέπαζαν με μια τέφρα απόγνωσης τους πύργους του επιβλητικού κάστρου, που ως τότε έστεκε περήφανος προστάτης μιας πόλης χιλιόχρονης και δοξασμένης.

Οι αναθυμιάσεις δυσκόλευαν την αναπνοή της. Έφτυσε αίμα απ' το στόμα της και προχώρησε μες στα ερείπια που ανάβλυζαν μια θέρμη ασφυκτική. Γύρω της οι νεκροί ανέδιναν μια μυρουδιά ανυπόφορη – μυρουδιά σφαγής, πανικού και ολέθρου. Οι πλεξούδες της είχαν την όψη πύρινης μάζας που σιγοκαίει στα αποκαΐδια. Τα μάτια της, πρησμένα απ' τον καπνό, έμοιαζαν πλανεμένα από τις νιφάδες της στάχτης που αιωρούνταν στον αέρα, σαν ζωηρές ξωθιές που έκαναν το γαλάζιο της κόρης της να θυμίζει παγωμένη λίμνη. Το βλέμμα της υπερβατικό, θαρρείς ανήκε σε σκιερό πνεύμα που ξύπνησε η πυρά.

Ένωσε το αίμα παχύρρευστο να υγραίνει τους κροτάφους της. Το σκούπισε με τον καρπό της και σηκώνοντας

ψηλά τα μάτια αντίκρισε στη θολούρα τ' ουρανού τα όρνια παραταγμένα στο γκρεμισμένο μεσοπύργιο του τείχους, νεκροφάγοι στην αναμονή για το καλοψημένο κρέας των αμάχων. Συγκλονισμένη από την καταστροφή, η μνήμη της δεν τη βοηθούσε να θυμηθεί πολλά, μόνο τον καπνό να καίει το λαρύγγι της και τα ουρλιαχτά. Απεγνωσμένα ουρλιαχτά φιλήσυχων ανθρώπων, οι οποίοι έχασαν τη γη κάτω απ' τα πόδια τους.

Ολόγυρά της οι μεθυσμένοι στρατιώτες του Σκυλογιάννη, αφηνιασμένοι μισθοφόροι διψασμένοι για ασήμι και χρυσάφι, κινούνταν βιαστικά σε άναρχες ομάδες. Παραβίαζαν τα κτίρια της πόλης αναζητώντας τα λάφυρα της πρόσφατης σφαγής, ατίμαζαν τις γυναίκες, βεβήλωναν τους ναούς, ρήμαζαν τα νοικοκυριά, μόλυναν τα πηγάδια και καταβρόχθιζαν αρπάζοντας μέσα απ' τα πιθάρια όσα σφαχτά είχαν παστώσει με μεράκι οι Μοσυνουπολίτες. Τα σκυλιά, με τις σάρκες τους καψαλισμένες, έσκουζαν από τον πόνο σμίγοντας τα αλυχτίσματά τους με τους λυγμούς των ανθρώπων που έμειναν ζωντανοί. Άνθρωποι απεγνωσμένοι, λαβωμένοι στην ψυχή και στο σώμα, που μέσα σε μια μέρα έχασαν τα πάντα.

Κινήθηκε αργά γύρω από τις πύρινες εστίες, τα πέλματά της σκίζονταν σε κάθε βήμα από την τραχύτητα των ερειπίων στο έδαφος. Προορισμός της ήταν ο κεντρικός ναός της πόλης. Η όψη του είχε πάρει το χρώμα της σκουριάς, ελάχιστα θύμιζε τον επισκοπικό χαρακτήρα του. Μια εκκλησία ορφανή από προσευχές και ύμνους, ένας σωρός από σπασμένα μάρμαρα, που σε λίγο θα έβρισκαν τη θέση τους βαθιά μέσα στο αφράτο χώμα της πεδιάδας κρυμμένης στη σκιά μιας μακριάς οροσειράς. Σήκωσε το

βλέμμα και συνάντησε το υπέρθυρο, όπου η κτητορική επιγραφή του Κωνσταντίνου, που «με περίσσια αγάπη και πίστη έκτισε λαμπρό ναό για να έχουν οι κάτοικοι της πόλης τούτης τη χάρη του Θεού»,⁵ έμοιαζε να ανήκει σ' άλλο τόπο, σ' άλλο χρόνο.

Πέρασε διστακτικά την πύλη και στάθηκε στον νάρθηκα. Από εκεί μπορούσε να διακρίνει στο βάθος τις φλόγες που συνέχιζαν να γλείφουν τον γλυπτό διάκοσμο του ναού, να ακολουθούν τον περίκεντρο ρυθμό του καπνίζοντας τις τοιχογραφίες στην αψίδα του Ιερού. Δεξιά, στο προσκυνητάρι, αντίκρισε στην κόγχη τούς ιεράρχες να συλλειτουργούν σ' ένα σκουρογάλαζο βάθος. Μορφές υπερβατικές, ζωγραφισμένες από χέρι έμπειρο. Ανέγγιχτες απ' τις φλόγες, έμοιαζαν να πλέουν ανέμελες στο Θρακικό πέλαγος.

Είχε βυθιστεί σε μια συγχυσμένη νοσταλγία, όταν άκουσε τα ουρλιαχτά μιας γυναίκας κι έπειτα τον ήχο του βέλους που σκίζει τη σάρκα. Ένωσε τα πόδια της να παρालύουν απ' τον τρόπο – έσπευσε να σφαλίσει την πόρτα πίσω της και προχώρησε τρομαγμένη μες στον εξάγωνο ναό με τα πολύτιμα ψηφιδωτά. Η ατμόσφαιρα ήταν θολή, έπνιγε την ανάσα. Χάλκινοι λυχνοστάτες ξάπλωναν στο μάρμαρο ανήμποροι να σκορπίσουν το φως. Μπροστά στην κόγχη του ιερού, κάτω από ένα κιβώριο με φλεγόμενα βήλα, βεβηλωμένη η Αγία Τράπεζα μοιρολογούσε.

⁵ Ελεύθερη μετάφραση της επιγραφής του κτήτορα Κωνσταντίνου που σήμερα εκτίθεται στο Αρχαιολογικό Μουσείο Κομοτηνής. Το πρωτότυπο έχεις ως εξής: «ΟΡΩΝ ΤΗΝ ΠΥΛΗ ΕΝΤΑΥΘΑ ΕΝΝΟΕΙ: ΕΝΔΟΘΙ ΛΑΜΠΡΟΤΕΡΑΝ ΟΙΚΙΑΝ ΕΧΕΙΝ: ΗΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΠΟΘΩ ΠΟΛΛΩ ΚΑΙ ΠΙΣΤΕΙ: ΕΤΕΥΞΕΝ ΠΟΛΛΩΝ ΠΡΟΣ ΩΦΕΛΕΙΑΝ ΘΕΙΑΝ».

Ακούμπησε στον τοίχο κι άρχισε να κλαίει βουβά. Ποια κατάρα έπεσε πάνω τους; Πώς είχαν γίνει όλα στάχτη; Προσπάθησε να σκεφτεί το επόμενο βήμα και να αντιμετωπίσει την πραγματικότητα. Ριγούσε ολόκληρη. Ήταν ολομόναχη και απροστάτευτη, είχε χάσει τη συνοδό της και το σπίτι της βρισκόταν στον κάμπο, έξω απ' το κάστρο. Θα το ξαναέβλεπε ποτέ; Θα παρέμενε ζωντανή; Θέλησε να απαλλαγεί από δυσοίωνες σκέψεις και να φέρει στο μυαλό της τον απόηχο κάποιας ψαλμωδίας, όμως η βαριά μυρουδιά από το καμένο λιβάνι την εμπόδιζε να συγκεντρωθεί.

Παρατήρησε τα πλινθόχτιστα στασίδια κι έπειτα στο θολοσκέπαστο Ιερό Βήμα, όπου το κυκλικό σύνθρονο, έρημο πια, έμοιαζε να αναζητά την παρέα του επισκόπου που μέχρι χτες δίδασκε το θέλημά Του. Το βλέμμα της περιπλανήθηκε πάνω στους πεσσούς, πέρασε κάτω από τις κόγχες, από τους πυροστρόβιλους χαμηλά στα μαρμάρινα θωράκια. Κι έπειτα πάλι ψηλά, χάιδεψε την παχιά δέσμη φωτός που έστελνε το ματωμένο ηλιοβασίλεμα μέσα από τα τοξωτά παράθυρα του τρούλου. Στο μαρμαροθετημένο δάπεδο τα καμένα μανουάλια θρηνολογούσαν την άλωση. Κάθε ρωγμή του ναού έμοιαζε να αναβλύζει αίμα.

Προχώρησε στον κεντρικό πυρήνα κι έφτασε στο τέμπλο που έστεκε πληγωμένο μες στην αιθάλη. Ο Εσταυρωμένος πάνω από την Ωραία Πύλη φανέρωνε έναν πόνο ανείπωτο. Πλησίασε και γονάτισε στον στυλοβάτη απέναντι από τη δεσποτική εικόνα. Καλυμμένη, με το εγχείριό της ανέγγιχτο από την πυρά, η αχειροποίητη εικόνα της Παναγίας Βρεφοκρατούσας είχε ακόμη το άρωμα του κυπαρισσόξυλου.

Συγκινημένη, σήκωσε το κεντητό πέπλο για να φιλήσει το ωοειδές πρόσωπο. Ακολούθησε με το δάχτυλό της τη σύσπαση των φρυδιών της Θεοτόκου, τα αμυγδαλωτά μάτια, τη γαμφή μύτη κι έπειτα έμεινε να παρατηρεί το σφιχτό πλάσιμο των μορφών, αδρά ζωγραφισμένο με τέμπερα από χέρι θεϊκό της Ραιδεστού. Κοίταξε γύρω της. Ήταν μόνη, εκείνη και ο Κύριος που της ψιθύριζε το θέλημά Του. Πήρε βαθιά ανάσα και πλησίασε περισσότερο. Ένωσε ένα άορατο χέρι να την οπλίζει με δύναμη και να την καθοδηγεί. Ανασηκώθηκε στις μύτες των ποδιών της και αφού κατέβασε με δέος την εικόνα, την προσκύνησε με σεβασμό και την έσφιξε στην αγκαλιά της.

Βαριανασαίνοντας έτρεξε προς την έξοδο αφήνοντας το τέμπλο λειψό. Προτού εγκαταλείψει τον ναό, πέρασε στο βαπτιστήριο. Το ξύλινο στέγαστρό του είχε καεί ολοσχερώς και η τέφρα του χρωμάτιζε γκριζο το αγιασμένο νερό. Πήρε με τη χούφτα της νερό από τη φιάλη κι έπλυνε το στόμα της. «Υπεραγία Θεοτόκε, βοήθει μοι», φέλλιζε και ράντισε με τ' ακροδάχτυλα το πέπλο της εικόνας.

Η πόλη είχε πάρει ένα χρώμα χρυσαφένιο. Αποκαΐδια, φλόγες που σιγοκαίνε, κάπνα και αχτίδες ενός ήλιου που βιαζόταν να δύσει. Τόπος ολέθρου και θανάτου, «ο έστιν Κρανίου Τόπος λεγόμενος».⁶ Κρατούσε την εικόνα σφιχτά στην αγκαλιά της αναζητώντας καταφύγιο σε κάποιο οίκημα που δεν είχε καεί. Οι κατακτητές είχαν ρημάξει την αγορά της πόλης – ηπραμάτεια των εμπόρων σκορπισμένη στο χώμα, οι πάγκοι τωνπραματευτάδων διαλυμένοι και οι υφασμάτινες τέντες τους κρέμονταν

⁶ Κατά Ματθαίον 27, 33.

σχισμένες. Τα ραγισμένα πιθάρια είχαν αφήσει να χυθούν στο χώμα τα όσπρια και τα σιτηρά που φύλασσαν μέχρι πρόσφατα στο κοίλο τους. Τα εργαστήρια έρημα, χωρίς τεχνίτες, έμοιαζαν να αντηχούν ακόμη τον απόηχο των νέων της ημέρας. Στα κεραμεία ο χοντρόκοκκος πηλός πάσχιζε να ψηθεί μέσα σε κλιβάνους που τα καμίνια τους είχαν πια σβήσει. Η πλατεία, άλλοτε τόπος κοινωνικής συνάθροισης, έδειχνε τώρα παντελώς αφιλόξενη. Φλόγες και αίμα.

Αισθανόταν το σώμα της βαρύ και ταλαιπωρημένο, όμως συνέχισε να προχωράει με μικρά βήματα προς αβέβαιη κατεύθυνση. Αποκαμωμένη, ζαλισμένη απ' τις εκρήξεις της πυράς και τις κραυγές των συνανθρώπων γύρω της, ένιωθε τις αντοχές της να λιγοστεύουν. Ο φόβος διαπερνούσε κάθε νεύρο του κορμιού της, ωστόσο το ισχυρό ένστικτο της επιβίωσης την ωθούσε να αναζητά ασφαλές καταφύγιο για να ξεποστάσει. Τα βήματά της την οδήγησαν σε μια σκοτεινή συνοικία του κάστρου μακριά από την αγορά, σε μια γειτονιά όπου αρχόντισσες δεν πλησίαζαν ποτέ.

Ο Πέταρ, επιβλητικός αξιωματούχος του Σκυλογιάννη, διάβαινε τη μεγάλη πόλη με το μαύρο άλογό του. Παρέα με άλλους έφιππους βογιάρους επιθεωρούσαν τη λεηλασία της Μοσυνούπολης, εκτιμούσαν την αξία όσων είχαν επάνω τους οι νεκροί και το ασήμι που θα έφεραν στον τσάρο. Ολόγυρά τους φωτιά και αίμα, ουρλιαχτά και απόγνωση. Κραυγές ολέθριες που συντρόφευαν όλη την εκστρατεία τους.

Δυσφόρησε και σπιρούνησε το άλογό του για να προπορευτεί, αλλά ο βηματισμός της τράβηξε το βλέμμα του. Νεαρή γυναίκα, πληγωμένη, σέρνει στο χώμα λαμπερό επενδύτη με κεντητό ποδόγυρο και έχει μαλλιά πλεγμένα με μεταξωτές κορδέλες. Το πλουμιστό ένδυμα ήταν δηλωτικό της υψηλής τάξης στην οποία ανήκε, η περιποιημένη εμφάνισή της μαρτυρούσε ότι είχε στη διάθεσή της υπηρέτριες που τη φρόντιζαν. Οι λίθοι των δαχτυλιδιών της έλαμπαν τόσο έντονα, που αναρωτήθηκε αν πρόκειται για ρουμπίνια ή σμαράγδια. Απομακρυνόταν από το κέντρο περπατώντας βιαστικά προς τη συνοικία των ζητιάνων και των παραβατών, κρατώντας σφιχτά ένα ογκώδες αντικείμενο καλυμμένο με ακριβό ύφασμα. Έδειχνε πολύτιμο. Του κίνησε την περιέργεια κι άθελά της έγινε ο στόχος του. Τα μάτια του πήραν φωτιά, ξεπέζεψε μεμιάς.

Στην αγορά έκλυτοι Βλάχοι μισθοφόροι αναζητούσαν θύματα για να ανακουφίσουν τις ορμές τους. Κλοτσούσαν, ρήμαζαν όσα συναντούσαν στο διάβα τους και επέβαλλαν με τη βία όσα ήθελαν να αποκτήσουν. Έβαζαν φωτιά στις φτερούγες των πουλερικών, έκαιγαν τα αυτιά των γουρουνιών, άρπαζαν τις γυναίκες και τις βίαζαν στη σειρά. Τα βογκητά τους ακούγονταν σπαρακτικά. Δεν χρειάστηκε να το καλοσκεφτεί, το ένστικτό του ήταν πάντοτε ισχυρότερο από τη λογική. Ειδοποίησε τους υπόλοιπους βογιάρους να συνεχίσουν χωρίς τον ίδιο και ακολούθησε τη δεσποσύνη στην αθέατη πλευρά της καστροπολιτείας, εκεί που έμεναν οι εξαθλιωμένοι κάτοικοι – οι κατακτητές ήξεραν ότι δεν είχαν τίποτα αξίας για να τους προσφέρουν.

Την εντόπισε ακάλυπτη σε μια γωνία του παραπήγματος όπου είχε κρυφτεί, εύκολο θύμα για όποιον ήθελε

να την κάνει δική του χωρίς τη θέλησή της. Στεκόταν νευρική με την εικόνα ακουμπισμένη σφιχτά στο στήθος της και το κεφάλι κατεβασμένο. Του φάνηκε σαν νεογέννητο ζαρκάδι που δεν μπορεί ακόμη να σταθεί στα πόδια του και μέσα του αισθάνθηκε βαθιά συμπόνια. Εκείνη είδε πρώτα τα σκούρα μάτια του που έβγαζαν σπίθες να καρφώνουν τον βυθό των δικών της κι έπειτα τη ματωμένη στολή της στρατιάς του Σκυλογιάννη. Σκέφτηκε όσα θα της έκανε ο στρατιώτης κι ένωσε την καρδιά της να σπάει. Πανικόβλητη, οπισθοχώρησε ένα βήμα – οι τραχιές σανίδες του ξυλόσπιτου έγδαραν την πλάτη της.

«Δείξε μου τι κρατάς», τη διέταξε στα ελληνικά, αλλά εκείνη δεν αποκρίθηκε.

Άπλωσε το χέρι του να ξετυλίξει το ύφασμα που κάλυπτε την εικόνα και την άκουσε να γρυλίζει. Την κάρφωσε με το αγριωπό βλέμμα του και προσπάθησε να πάρει με τη βία το αντικείμενο, όμως εκείνη το έσφιξε στην αγκαλιά της. Η άρνησή της τον εκνεύρισε. Ενοχλημένος από την ανυπακοή της, ξαναπροσπάθησε να αρπάξει την εικόνα απ' τα χέρια της και άθελά του τράβηξε με δύναμη το φαρδύ μανίκι του επενδύτη της. Η κίνησή του άφησε να φανούν γύρω από τον γυμνό καρπό τα φέλλια της. Η λάμπη των κοσμιδίων της τον θάμπωσε. Χρυσάφι και σμάλτο – ακόμη και ο πιο ανίδεος από χρυσοχοϊά μπορούσε να καταλάβει ότι ο άνθρωπος που φιλοτέχνησε τα δαχτυλίδια και τα περικόρπια της ήταν εξαιρετος τεχνίτης. Όσοι, δε, κατείχαν λίγα περισσότερα για την τέχνη των χρυσικών, θα αναγνώριζαν στη διακόσμησή τους τη λεπτή τεχνική κάποιου σπουδαίου εργαστηρίου της Θεσσαλονίκης. Σκέφτηκε να τα αρπάξει, αλλά επι-

κεντρώθηκε στο αντικείμενο που η κοπέλα αρνούσαν να παραδώσει. Εξοργισμένος τράβηξε το ξίφος απ' τη θήκη του.

«Μη με σκοτώσεις... είναι η Παναγιά», του είπε με φωνή τρεμάμενη και χαμήλωσε το βλέμμα απολογούμενη για την άρνησή της να συμμορφωθεί με την προσταγή του.

Εκείνος ένωσε προς στιγμήν ανακούφιση για την παράδοσή της, μα γρήγορα κυριεύτηκε από πρωτόγνωρη αμηχανία. Είχε καιρό να πάει με γυναίκα εκλεπτυσμένη και η γλυκιά προφορά της Ρωμιάς τού ξύπνησε το ένστικτο του θηρευτή που είχε καταλαγιάσει μέσα του για μήνες. Αφουγκράστηκε την ελαφριά ανάσα της κι έπειτα πρόσεξε τις λυτές, μεταξωτές κορδέλες που χάιδευαν τον λαιμό της. Η σκέψη του κάλπασε σε όσα έκρυβε κάτω απ' το καλοούφασμένο ένδυμα. Παρασυρμένος από την άγουρη ομορφιά της, έτεινε το χέρι του για να χαϊδέψει τον λεπτό αυχένα της, όμως εκείνη αποτραβήχτηκε.

Θύμωσε αρχικά με την απόρριψη· έπειτα σκέφτηκε την αγριωπή όψη του κι έκανε πίσω. Ήξερε καλά το απειλητικό παρουσιαστικό του κατά τη διάρκεια του πολέμου. Το ανάστημα και ο όγκος του έκαναν τους ανθρώπους γύρω του να τον θωρούν με δέος, η ουλή στο πρόσωπο μαρτυρούσε ότι επρόκειτο για άντρα που είχε υποστεί πόνους και βασανιστήρια. Λίγοι ήταν εκείνοι οι οποίοι άντεχαν να αναμετρηθούν μαζί του σε μάχη σώμα με σώμα. Το ισχυρό βλέμμα του αιχμαλώτιζε τις γυναίκες και ονειρεύονταν να χαθούν κάτω απ' τους φαρδείς ώμους του. Γνώριζε καλά την ηδονή που μπορούσε να προσφέρει το γυναικείο κορμί, όμως είχε ως αρχή του να μην αναγκάσει γυναίκα να του δοθεί παρά τη θέλησή της.

Οροσειρά Ροδόπης, σωτήριον έτος 1206

Στη σκιά των βουνών της Ροδόπης, που από αιώνες χωρίζουν και ενώνουν τους ανθρώπους, σταυροφόροι και Βούλγαροι σεργιανούν ανενόχλητοι στις βυζαντινές καστροπολιτείες. Εκεί, ο παγανισμός παλεύει με τον χριστιανισμό, σκοτεινές μαγανείες αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι της καθημερινότητας, κακόφημα καπηλειά μετατρέπονται σε τόπους εξομολογήσεων και μια νεαρή θράσσα αγωνίζεται να ισορροπήσει ανάμεσα σε δύο ανισόρροπους κόσμους.

Με φόντο το πολυπολιτισμικό ψηφιδωτό της Θράκης, τόπο ιδιότροπων θεών και γενναίων ανθρώπων, ο συναρπαστικός κόσμος του περιθωρίου συναντά τους λόγιους ιππότες της Δύσης και μνημένοι φρουροί μυστικών ταγμάτων δεσμεύονται με όρκους σιωπής.

Στον επικό αυτό κόσμο, η Ζωή, θράσσα αρχοντοπούλα από τη Μοσυνούπολη, αναζητεί επίμονα την ταυτότητά της. Στο ταξίδι της στα κάστρα της Θράκης θα τη συντροφεύουν άγιοι και δαίμονες, πολύτιμοι συνοδοιπόροι, όπως ο Βάραγγος Μποργκ, ο βογιάρος Πέταρ, η καπήλισσα Ξένη, η οιωνοσκόπος Κρεμασία, οι μοναχοί του Παπικίου όρους, αλλά και οι θρυλικές μορφές των Πορφυρογέννητων της Πόλης, του Γοδεφρείδου Βιλεαρδουίνου, του τσάρου Καλογιάννη των Ασέν και πολλών ακόμη μικρών ή μεγάλων ηρώων του 13ου αιώνα.

